

Lehké mentální postižení – 1. stupeň

Mgr. Lenka Váhalová

Charakteristika

Mentálním postižením nazýváme trvalé snížení rozumových schopností, které vzniklo v důsledku poškození mozku nebo nedostatečné funkce centrální nervové soustavy.

Mentální postižení znamená opožděnost mentálního, rozumového vývoje. Může mít mnoho podob. Existuje několik stupňů, různé syndromy a stavy. Etiologie mentálního postižení je velmi různorodá. Nejčastěji se jedná o vlivy před porodem, při porodu a do 2 let po porodu. Příčiny lze dělit vnitřní a vnější, podle dalších kritérií na biologické, chemické, fyzikální, environmentální a sociální. Mentální retardace je důsledkem organického postižení mozku.

Lehké mentální postižení - LMP (IQ 69 - 50)

Děti s LMP dovedou respektovat některá pravidla logiky, ale v jejich projevu chybí abstraktní pojmy. Užívají spíše konkrétní označení. Většina dosáhne úplné nezávislosti v osobní péči a praktických domácích dovednostech, i když je vývoj proti normě pomalejší. Mnozí z nich úspěšně dokončí školu, vyučí se učebnímu oboru, dobře se uplatní v zaměstnání a založí si rodinu. Z toho vyplývá poměrně dobrá možnost uplatnění na trhu práce. U lehkého mentálního postižení sehrává velkou roli dědičnost a deprivace. U osob s LMP se mohou individuálně projevovat přidružené chorobné stavy jako je autismus, epilepsie, poruchy chování nebo tělesná a smyslová postižení.

Sociálně podmíněné mentální postižení

Jedná se o hraniční pásmo mentálního postižení, označované jako zdánlivá mentální retardace nebo dříve pseudooligofrenie. Příčinou je vliv vnějšího prostředí, nikoliv poškození centrální nervové soustavy. Dítěti se nedostává potřebné stimulace, může trpět psychickou a sociální deprivací. Jedná se o děti pocházející ze sociálně znevýhodněného prostředí, kterým může být rodina i výchovná zařízení. Hodnoty IQ bývají přibližně o 10 až 20 bodů nižší než je průměr.

Úkolem poradenských pracovníků je, aby byly tyto děti správně diagnostikovány. Pokud u výchovně zanedbaných dětí nedošlo k organickému postižení mozku, je důležité, aby navštěvovaly běžnou třídu základní školy.

Za mentálně postižené se nepovažují osoby, u nichž došlo k zaostávání vývoje rozumových schopností z jiného důvodu než je poškození mozku a jejichž psychické procesy probíhají normálním způsobem (tj. děti se závažnými emočními poruchami nebo děti s vážným smyslovým postižením, které nebylo zavčas rozpoznáno).

Žáci s mentálním postižením obvykle mají různou míru mentální retardace, ke které se mohou přidružovat další poruchy. Setkáváme se s dětmi s poruchou koncentrace pozornosti, s dětmi hyperaktivními, psychicky labilními či nemocnými, s dětmi se specifickými poruchami učení i s žáky s kombinovaným postižením (k mentálnímu postižení se přidružuje tělesná či smyslová vada).

Použitá literatura

BAZALOVÁ, Barbora. *Dítě s mentálním postižením a podpora jeho vývoje*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014, ISBN 978-80-262-0693-4.

BENDLOVÁ, Petra, ZIKL, Pavel. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, ISBN 978-80-247-3854-3.

ŠVARCOVÁ, Iva. *Mentální retardace*. 4. vyd. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-889-0.

JUCOVIČOVÁ, Drahomíra, ŽÁČKOVÁ, Hana. *Neklidné a nesoustředěné dítě ve škole a v rodině*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, ISBN 978-80-247-2697-7.

KIRBIOVÁ, Amanda. *Nešikovné dítě - Dyspraxie a další poruchy motoriky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-424-9.

PELLETIER, Emmanuelle. *Porucha pozornosti bez hyperaktivity*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014, ISBN 978-80-262-0599-9.

Projevy žáka ze školní praxe

Při realizaci výchovně - vzdělávacího procesu u dětí s mentálním postižením je třeba zohledňovat určitá specifika, jimiž se jedinci s tímto postižením vyznačují. Žáci s lehkým mentálním postižením jsou mnohem více než zdraví vrstevníci vázáni na dospělé osoby. Zpočátku mívají problém s adaptací. Čím více je narušen mentální vývoj dítěte, tím více je u něj oslaben proces vnímání, myšlení, paměti a řeči. Každý člověk je svébytný subjekt s charakteristickými osobními rysy. Přesto lze u těchto dětí nalézt některé společné znaky.

Projevy mentálního postižení:

- zaostávání vývoje rozumových schopností;
- opožděný vývoj řeči, malá slovní zásoba, vady řeči, obsahová chudost řeči, vážnoucí porozumění řeči, obtíže v komunikaci;
- mechanické i logické myšlení je narušeno, potíže s abstraktními pojmy;
- porucha adaptačních schopností (problémy v přizpůsobení se nárokům běžného života, ztížená orientace v novém prostředí, potíže s navazováním kontaktů);
- vážnoucí sebeobsluha, koordinační potíže, neobratnost;
- snížený rozsah zrakového vnímání;
- opožděné vyprávění fonemického sluchu (obtíže s rozlišováním podobně znějících hlásek);
- nedostatečná analýza a syntéza;
- infantilismus;
- nápadnosti v chování jako je apatie, negativismus, naivita, infantilnost;
- vázanost na konkrétní realitu, potřebují názorný příklad;
- narušena hrubá motorika;
- problémy s koordinací pohybů;
- opožděná jemná motorika;
- zpomalený rozvoj sociálních dovedností;
- osvojení učiva trvá déle, je méně efektivní, nutné časté opakování;
- nedostatečná zvědavost, spíš pasivita;
- stereotyp ve hře;

- poruchy pozornosti a aktivity (pozornost krátkodobá, psychomotorický neklid, zvýšená potřeba pohybu);
- v emocionální oblasti afektivní labilita, impulzivnost, úzkostnost, zvýšená sugestibilita;
- problémové chování, sebestřednost, agresivita, vzdor;
- deficity v oblasti prostorového vnímání;
- problémy s časovou orientací;
- stereotypní, rigidní myšlení, vázané k určitému způsobu myšlení, pojmy jsou tvořeny těžkopádně, nepřesné úsudky;
- omezená kapacita paměti, nové poznatky si osvojují pomalu, s podporou mnohočetného opakování.

Metody práce

Pedagogická diagnostika

Diagnostika je prvním krokem, neméně důležitá je následná intervence. V případě mentálního postižení se diagnostika zaměřuje především na oblast inteligence a adaptivního chování. Nezáleží pouze na osobnosti dítěte s mentálním postižením, je třeba zohlednit také vliv vnějšího prostředí.

Nejvíce dětí je diagnostikováno při zápisu nebo hned po nástupu do školy. Důvodem je, že mnoho z nich nenavštěvuje předškolní zařízení, navíc i to, že nejvýraznější problémy se projeví v období školní docházky. Pediatři nemají zákonnou povinnost informovat o svých pacientech s mentálním postižením odborníky ve speciálně-pedagogických centrech.

Děti, které navštěvují předškolní zařízení, jsou zpravidla v péči konkrétního poradenského zařízení (speciálně pedagogické centrum, pedagogicko-psychologická poradna). Díky včasné depistáži může být zahájena raná péče a včasná intervence.

Rodina obvykle spolupracuje s lékaři, psychologem, speciálním pedagogem, učitelem. Škola vychází z doporučení klinického psychologa. Při zápisu do 1. třídy se pedagog poprvé seznamuje s dítětem - testuje školní zralost a připravenost na zahájení školní docházky. V případě zjištěné nezralosti lze doporučit odklad školní docházky. K dalšímu poznání

a seznámení se s rodinou i žákem samotným dochází na úvodní schůzce s rodiči, kterou si učitel naplánuje obvykle ještě před začátkem školního roku. Jako podklad pro vytvoření individuálního vzdělávacího plánu (IVP) slouží podrobné psychologické vyšetření a na jeho základě stanovené doporučení z poradny.

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami vyplývajícími z LMP se vzdělávají v základní škole praktické. Konečným cílem výchovné a vzdělávací práce je příprava žáků na zapojení, v optimálním případě na úplnou integraci do běžného života.

Zařazení žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do základní školy praktické provádí ředitel školy na základě doporučení školského poradenského zařízení a souhlasu zákonného zástupce žáka. Základní školy praktické jsou devítileté a žáci v nich plní povinnou školní docházku. Vzdělávají se pod vedením kvalifikovaných učitelů - speciálních pedagogů.

Základní školy praktické v současné době vyučují podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání - přílohy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením.

Písemný a ústní projev žáka s MP - popis obtíží

Písmo

Nesprávný úchop, špatný tlak na tužku, držení křečovitě, drápovitě nebo naopak příliš uvolněné, písmo kostrbaté, nepoměr písmen, špatný sklon, výška. Písmo je v konečném provedení obtížně čitelné, neúhledné. Vlivem oslabeného jazykového citu časté agramatismy. Nejčastěji problém s psaním velkých písmen, rozlišováním i/y, psaní slov dohromady (neoddělování předložek). Objevuje se zaměňování písmen v důsledku neplnohodnotné automatizace a fixace písmen, obtížně určují párové souhlásky. Komolí složitější slova, vážne analýza a syntéza. Některá písmena zrcadlově převracejí, zaměňují tvarově podobná písmena. Obtíže s vlastním slohovým projevem. Někteří žáci mívají problém položit otázku, zformulovat odpověď, sepsat krátkou slohovou práci s prezentací vlastních myšlenek. Mnoho žáků se upíná na pouhý opis a přepis, diktáty a doplňovací cvičení zvládají hůře. Ucelený a smysluplný slohový projev bývá nejsložitější.

Ústní projev

U žáků s LMP převládá konkrétní myšlení. Výrazně se projevuje omezená slovní zásoba i řečové vady. V důsledku toho je řeč méně srozumitelná, neplynulá, obsahově chudá. Žáci mívají problémy s porozuměním zadání, pokynů. Jejich projev bývá těžkopádný - obtížně hledají odpovědi, těžce si vybavují slova. Neumí plnohodnotně využít a uplatnit gramatické poučky. Vázne komunikace.

Obecné zásady:

- respektovat osobnost dítěte, jeho individuální předpoklady;
- empatický a trpělivý přístup;
- důraz na odbornost, znalosti (pedagog);
- dávat jasné, stručné, srozumitelné pokyny;
- zadávat přiměřené úkoly (z hlediska rozsahu i náročnosti);
- časová tolerance, přizpůsobit pracovní tempo;
- pracovat v malých časových intervalech;
- rozvíjet soustředěnost na úkol, účinná motivace;
- rozdělit si vyučovací hodinu na úseky, často střídat činnosti;
- vkládat pohybové rozcvičky, hry, zpěv (zpestření);
- zapojovat častěji do kolektivní práce;
- povzbuzovat při práci, pozitivně hodnotit, chválit;
- zajistit logopedickou péči;
- umožnit slovní hodnocení;
- individualizace ve výuce;
- úprava prostředí (odstranění architektonických bariér) a materiální vybavení;
- navodit a uchovat dobré sociální klima třídy a školy;
- věnovat značný prostor opakování učiva, jeho fixaci a automatizaci;
- klást důraz na rozmanitost procvičovaného, zejména modifikací formy práce s žáky;
- nácvik dovedností pro zvládnutí péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k sociálnímu začlenění;
- podpora vytváření základních pracovních návyků;
- dodržovat všechny didaktické zásady (zásada názornosti, zásada aktivity žáků ve vyučování, zásada soustavnosti a vytrvalosti, přiměřenosti učiva);

- snažit se předcházet problémovému chování, posilovat žádoucí chování;
- umožnit v dostatečné míře pohybové odreagování;
- nastavit jasná pravidla v rámci třídy i školy.

Hlavní zásady práce z pozice učitele v jednotlivých předmětech

Český jazyk:

- respektovat pomalejší pracovní tempo, poskytovat časovou toleranci;
- uplatňovat multisenzoriální přístup (poslouchej, dívej se, mluv, napiš, ukaž);
- vkládat oddechové chvilky;
- kontrolovat porozumění zadání, poskytnout možnost nápovědy;
- zadání rozdělit na kratší úseky, kontrola správného postupu, nejen výsledku;
- diktáty psát individuálně s důrazem na délku samohlásek a měkčení slabik;
- umožnit komentovaný diktát (nejprve si vše objasnit ústně, poté napsat);
- na diktát možno žáka připravit předem formou domácí úlohy;
- poskytnout doplňovací cvičení formou pracovních listů na procvičení učiva;
- diktáty hodnotit ve stupnici 1 - 4 (vždy je alespoň nějaká snaha ze strany žáka), vyčíslit počet chyb;
- zvýrazňovat správné tvary slova;
- umožnit zapisovat zkrácený diktát (pouze vybrané věty nebo některá slova);
- po napsání diktátu přezkoušet verbální pravidla, umožnit žákovi opravit si chyby;
- volit krátká, každodenní cvičení, postupně zvyšovat nároky;
- pravidelně opakovat gramatické poučky, uvádět příklady;
- čtení ověřovat na známém textu, předem vyhledat těžší slova, objasnit jejich význam;
- tolerovat sníženou kvalitu písemného projevu;
- předložit rodině náplň učiva v daném předmětu, označit učivo povinné a učivo nad rámec povinností i učivo redukované (co osnovy vyžadují a žák z osobních důvodů nemůže plnit);
- seznámit rodiče s kritérii hodnocení;
- do hodnocení zahrnout nejen vědomosti a znalosti, ale i pracovní návyky (např. samostatná příprava na vyučování), schopnost naslouchat, zájem o četbu, schopnost odpovídat na otázky, ochotu komunikovat, reagovat na pokyny.

Matematika:

- pomáhat s pochopením písemného zadání úlohy, průběžně kontrolovat postup práce;
- nacvičit jistý typ úloh, neměnit formulaci zadání, zvýraznit klíčové slovo, co máme vypočítat;
- v numerických úlohách zachovávat jeden způsob výpočtu;
- pracovat s názorem;
- dovolit používat ve výpočtech vyhovující pomůcky, včetně ucelených přehledů;
- rozlišovat chyby z nezvládnutého učiva a chyby vzniklé z nepozornosti, nepřehledným zápisem apod.;
- ponechat pomocné výpočty;
- postupovat po jednotlivých krocích, zachovat metodickou řadu výpočtů (rodiče obdrželi písemné instrukce);
- poskytnout pracovní listy na procvičení učiva;
- předložit rodině náplň učiva v daném předmětu (označit učivo povinné a učivo nad rámec povinností i učivo redukované).

Naukové předměty (prvouka, přírodověda, vlastivěda aj.):

- pracovat s jednoduchými a přehlednými texty (krátké věty, odstavce, optimální písmo, zvýrazněná slova, názorné obrázky);
- zvýraznit podstatné informace (barevně, tučným písmem, vykřičníkem);
- naučit žáka pracovat s pojmovými mapami se zápisem pojmů, vztahů a souvislostí (heslovitý záznam, možnost dokreslování);
- preferovat ústní projev, nenaléhat na pohotovou odpověď;
- nápomocný přístup;
- tolerovat kopírování poznámek, zvukový záznam výkladu apod. (u žáků s obtížemi při psaní);
- při písemném ověřování vědomostí volit práce menšího rozsahu, testové formy, stručné odpovědi;
- využívat v hojné míře názorný obrazový i modelový materiál;

- poskytovat dostatečnou časovou rezervu v písemných testech (možnost verbálního dozkoušení, pokud nezvládne v časovém limitu);
- nehodnotit úpravu, tolerovat sníženou kvalitu grafického projevu (ocenit snahu);
- seznámit žáka i rodiče s požadavky (příprava na zkoušení, určení termínu);
- před zkouškou lze učivo stručně zopakovat;
- testování provádět častěji, nejlépe po kapitolách;
- volit srozumitelné otázky, na které existují jednoznačné odpovědi (lze s nimi rodinu předem seznámit);
- vycházet z dostupných materiálů;
- do hodnocení zahrnout také aktivitu žáka, domácí přípravu, nošení pomůcek, přípravu referátů;
- přihlížet k rodinným poměrům žáka, posuzovat jej individuálně podle jeho dispozic.

Výchovy:

- brát ohled na možnost výskytu přidružených poruch (nadměrná aktivita či pasivita, problémy s orientací, neobratné vyjadřování, chudší slovní zásoba, ostych komunikovat, nevyzrálost zrakového a sluchového vnímání, nemotornost, nepraktičnost, nižší úroveň grafomotorických schopností, emocionální nevyrovnanost);
- oceňovat snahu a osobní pokrok;
- posuzovat naplnění osnov s přihlédnutím k IVP (zvládá samostatně, s dopomocí, dosud nezvládá).

Hodnocení a sebehodnocení žáků

Sebehodnocení bývá ovlivňováno názory osoby, k níž mají děti citový vztah. Děti s LMP mívají sklony k sebedoceňování, příliš si nevěří, mají nízké sebevědomí, podhodnocují se. Některé děti se naopak nadhodnocují, nejsou schopny odhadnout své reálné možnosti.

Existuje několik variant, jak zhodnotit výkon a snažení dětí. Známkou, slovně, obrázkovou nálepkou, razítkem. Každé úsilí je třeba odměňovat. Děti potřebují motivaci a viditelné výsledky svého snažení.

Při klasifikaci známkami je prakticky nemožné do jedné číslice shrnout míru naučení a pochopení učiva, míru samostatnosti žáka či jeho potřebu pomoci a vedení a zohlednit v ní psychické problémy jednotlivých žáků a závažnost jejich mentálního postižení. Proto se nabízí možnost širšího slovního hodnocení.

Využití pomůcek (zaměřeno na 1. stupeň ZŠ)

Na trhu je relativně velké množství dostupných pomůcek, ale nelze je všechny plně využít pro potřeby dětí s mentálním postižením. Některé nevyhovují po obsahové stránce, jiné strukturou (příliš jednoduchá, případně složitá náplň učiva). Osvědčuje se mi tvorba vlastních pomůcek, včetně pracovních listů, kde se cíleně zaměřuji na potřeby žáků s využitím názorného materiálu, většinou doplněného obrázkem pro lepší přehlednost a pochopení.

Český jazyk

Sešity a pracovní listy, grafomotorické a uvolňovací cviky, předměty na uvolňování ruky a cvičení jemné motoriky, přehledy s abecedou, upravené psací potřeby (násadka na tužku, širší pastelky, tužky), kartičky s obrázkem - náslovná hláska/písmeno, slabika, slabikáře, čítanky - jednoduché texty s většími písmeny, doplněné obrázky, čítanky s kratšími texty - vyhledávání informací k článku, orientace v textu, čtecí okénko, bzučák na vyřukávání slabičné délky, počítačové programy na procvičování učiva, obrázková razítka, obrázkové výstřižky z dětských časopisů, časopisy, knihy pro děti.

Dramatická výchova

Soubor her a cvičení na rozšiřování slovní zásoby, logopedické cvičné texty, maňáskové divadlo, prstové loutky, relaxační CD, knihy a časopisy pro děti.

Matematika

Knoflíky, žetony, jednoduché přehledy - číselná osa, číselná řada, tabulka násobků, převody jednotek, krokovací pásmo, elektrická násobilka, počítadlo, dřevěné hranoly, kostky, společenské hry - Člověče nezlob se, počítačové programy, papírové peníze, modelové předměty (např. tělesa), čtvercová síť aj.

Prvouka

Obrazový materiál, přehledy, kartičky, určování času - kalendářní rok, měsíce, dny v týdnu, dětské encyklopedie, papírové hodiny, televizní pořady s environmentálním obsahem, exkurze - programy v ZOO, návštěvy muzea, divadelních a filmových představení; prezentace s využitím dataprojektoru.

Výtvarná výchova a pracovní výchova

Výtvarný materiál a nástroje označit jménem, vše řádně uložit do přiděleného boxu (plastový, případně krabice, kufřík).

Tělesná výchova

Cvičební úbor, který si žák bezpečně pozná (označit značkou, obrázkem).

Hudební výchova

Zvukové nahrávky, hudební nástroje, rytmizace činností.

Spolupráce

Při práci s mentálně postiženými žáky je velmi důležitá schopnost pedagoga komunikovat s rodiči žáků. Rodiče postižených žáků jsou obvykle velmi citliví na informace o svých dětech a zejména negativní informace v nich mohou vzbuzovat nežádoucí odezvu. Pocit ohrožení dítěte u nich vyvolává potřebu dítě hájit, až po tendenci zpochybňovat názory učitele. Někdy trvá určitou dobu, než dojde mezi pedagogem a rodičem k vytvoření vzájemné důvěry a respektu.

Mezi rodiči žáků jsou také zastoupeni rodiče s nízkou sociokulturní úrovní a rodiče, kteří o vzdělávání svých dětí neprojeví zájem. I s nimi musí pedagog v zájmu žáka navázat kontakt a hledat cesty, jak je získat pro spolupráci se školou.

Aby mohla probíhat vzájemná interakce s rodiči, je třeba umožnit pravidelný kontakt. Rodiče obdrží telefonické spojení na školu, třídního učitele. Po vzájemné domluvě může proběhnout osobní návštěva iniciovaná kteroukoliv stranou. Každý den je nutné kontrolovat deníček a žákovskou knížku. Rodiče pomáhají dítěti s přípravou učiva na další den, dohlížejí na plnění domácích úkolů. V případě potřeby obstarají nezbytné školní potřeby a pomůcky. Úspěšnost

práce závisí na vzájemné úctě a spolupráci. Spolupracovat by měla také veškerá zařízení, která rodič s dítětem navštěvuje (lékaři, SPC, PPP).

Děti jsou rovněž aktivními účastníky. V rámci svých možností přebírají zodpovědnost samy za sebe. Znají svá práva i povinnosti. Přímo v IVP může být sepsána dohoda se žákem. Ten se zde zavazuje k plnění určitých povinností. Dodatek vytváříme společně s ním. Mohou se zde sepsat pravidla chování, které bude dodržovat, případně sankce, pokud bude pravidla soustavně porušovat. Zde je pak nutná domluva s rodinou.

Doporučení na začlenění a vyrovnání handicapu

Výchovné působení a rodinné prostředí mají velký význam pro socializaci a rozvoj dětí.

Při rozvoji jednotlivých oblastí dětí s mentálním postižením je třeba myslet na to, že stejně jako jejich vrstevníci potřebují zažít úspěch a pocítit, že se mohou v něčem prosadit. Děti s lehkým mentálním deficitem si často svůj handicap uvědomují. Velký důraz je třeba věnovat vytváření sociálních návyků a posilování adaptace a samostatnosti dětí.

Mentální retardace se projevuje zvýšenou závislostí dítěte na okolí. Aby mohl být žák s mentálním postižením úspěšně integrován, je nezbytné pracovat s intaktní skupinou - zdravými vrstevníky, jejich rodiči, učiteli (humanizace společnosti, osvěta).

Dítě s postižením je sociální bytost, potřebuje sociální kontakty. V předškolním věku by všechny mentálně postižené děti, které jsou toho schopny, měly navštěvovat předškolní zařízení. Kromě běžných mateřských škol jsou zřizována i speciální předškolní zařízení. Ještě předtím by jim a jejich rodině měla být v rámci rané péče poskytována pomoc a podpora, která by stimulovala jejich psychický rozvoj.

Jiná situace nastává ve věku povinné školní docházky. Proces vzdělávání žáků s mentálním postižením probíhá v závislosti na míře a hloubce postižení odlišně od procesu vzdělávání ostatních žáků. Vyžaduje proto speciální vyučovací metody, vhodný výběr učiva, individuální přístup učitele - speciálního pedagoga a výrazně snížený počet žáků ve třídě. Tyto požadavky je v rámci početné třídy běžné školy velmi obtížné splnit. Navíc děti s LMP zpravidla trpí poruchou adaptačních schopností, což jejich výuku v běžných třídách značně ztěžuje. Bývají

proto vzdělávány v upraveném a přizpůsobeném prostředí - v základních školách praktických.

Jestliže jsou žáci s LMP integrováni skupinově (výuka probíhá ve speciální třídě ZŠ), je velmi prospěšné umožnit jim kontakt s jejich nepostiženými vrstevníky při mimoškolních činnostech, hrách, sportu a různých druzích zájmových aktivit. V ideálním případě se děti setkávají v družině.

Vhodným pedagogickým a psychologickým působením lze u žáků s mentálním postižením dosáhnout poměrně dobré úrovně osvojení vědomostí, dovedností a návyků, výrazně zlepšit rozumové schopnosti. Kvalita života člověka závisí nejen na inteligenci, ale i na jeho emocionalitě, sociabilitě, na míře jeho volných vlastností, na úrovni komunikačních dovedností, na rozvinutosti motoriky, na jeho samostatnosti a schopnosti sebeobsluhy i na praktických dovednostech.

Podmínky integrace (inkluze):

- zájem žáka i jeho rodičů, doporučení odborníků k integraci do běžné třídy (v ideálním případě jednotný postoj);
- informovanost pedagogů, odborné znalosti, zkušenosti, spolupráce, záštita vedení školy;
- zohlednění zdravotních hledisek a respektování individuality a potřeb žáka;
- využití všech podpůrných opatření (speciální metody, postupy, formy, a prostředky vzdělávání, využití kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic i didaktických materiálů);
- uplatnění principu diferenciací a individualizace vzdělávacího procesu;
- zohlednění druhu, stupně a míry postižení nebo znevýhodnění při hodnocení výsledků vzdělávání;
- odstranění architektonické bariéry a úprava školního prostředí;
- spolupráce při tvorbě IVP, větší podpora SPC;
- zajištění asistenta pedagoga ve třídě nebo studijní skupině;
- přítomnost dalšího pedagoga ve třídě, který může pracovat společně s učitelem nebo pracuje zvláště se skupinou žáků;
- snížení počtu dětí ve třídě dle platné legislativy;

- výběr vhodných učebních materiálů, nově především učebnic a pracovních sešitů, které vyhovují po stránce obsahové i formální;
- vedení deníku zejména pro začínající učitele (podrobnosti o chování dětí během dne, zaznamenávání konkrétních událostí).

Více než praktických škol se tato opatření týkají běžných základních škol. V žádné sociální skupině nejsou postoje k inkluzivnímu vzdělávání jednotné. Provedená opatření musí být v konečném důsledku v zájmu a k prospěchu dětí. Pozitiva musí převažovat nad negativy. Ke změně nelze přistoupit radikálně, aniž by byla zvážena všechna rizika. K inkluzi se lze stavět pozitivně za předpokladu, že budou splněny všechny nezbytné podmínky k tomu, aby byl žák skutečně vzděláván na hranici svých možností a schopností a nikoli pouze učiteli a spolužáky snášen či trpěn.

V současné době již všechny děti plní povinnou školní docházku v základní škole. Zabraňuje se tak zbytečné stigmatizaci, rozšiřují se možnosti dalšího vzdělávání žáků s LMP i jejich následného pracovního uplatnění.

Znalosti o lidech s mentálním postižením a jejich pochopení jsou jedním z předpokladů úspěšné vzájemné komunikace. Integrace je postoj lidské společnosti k občanům s handicapem, který je neodmítá, nesegreguje, ale naopak se snaží vytvářet optimální podmínky pro jejich začlenění do společnosti. Pojem inkluze je nadřazeným - vyjadřuje snahu o splynutí lidí s postižením s ostatní populací. Kulturní společnost se musí naučit s těmito lidmi komunikovat a žít.

Praktická ukázka

Dívka A

Zpočátku výrazné adaptační problémy, separační úzkost hravá, naivní, potíže se zvládnutím školních nároků, při plnění úkolů vyžaduje podporu a pomoc, má výrazné potíže s udržetím pozornosti, převládá psychomotorický neklid; dosáhla osobních pokroků v oblasti sebeobsluhy a přípravy na vyučování.

Chlapec

Tichý, hodný, nekonfliktní, nápadně pomalé psychomotorické tempo, delší rozhodování, pomalejší chápání, zpomalené reakce, vážnoucí logické uvažování, vděčný za pochvalu, málo si věří.

Dívka B

Nadměrně hlučná, hyperaktivní, s kolísavou pozorností. Má oslabené zrakové i sluchové vnímání, celkově pomalé pracovní tempo.